

INFORMILO PRI ETNAJ PROBLEMOJ

Etnismo

N-ro 117 - 30.06.2026

TRADICIA LINGVO
SAVAS ARBAROJN

VERKI
EN LA VOLOFA

INSTRUI EN LA
ANINDILYAKWA

**La okcitan-gaskona lingvo
ŝanĝiĝis de «danĝero
por la Respubliko»
al «kultura scio»**

Etnismo

N-ro 117 - 30.06.2026

Foto de la kovrilo: Lydia Nine

Eldonista letero

► Safoj, bovoj, bovinaj kaj lingvoj **3**

En Skotlando tradicia lingvo savas arbarojn **4**

Boubacar Boris Diop **7**

Loke kaj tutmonde **11**

Sylvia Tkac **15**

Per poemoj de bunte bela vento **19**

Euskara gara (ni estas la euska lingvo) **21**

Financa bilanco 2025 **23**

Bihar (morgaŭ) **23**

Eblas reklami en Etnismo!

- **Anonctarifo:** (EUR): 1 p. 80, 1/2 p. 45, 1/4 p. 25, 1/6 p. 15.
- Rabato por IKEL-membroj: 10 %.

La membroj de la **Internacia Komitato por Etnaj Liberecoj (IKEL)** ricevas **Etnismo**-n sen krompago, minimume 36 paĝojn jare. Unuopa ekzemplero de simpla numero kosta 5 €. Ĉiuj eroj de la «**IKEL-Infomilo**» estas oficialaĵoj. La aŭtoroj ne ricevas honoraron. La redaktoro rezervas al si la rajton ne publikigi, mallongigi kaj lingve korekti la kontribuojn.

La artikoloj publikigitaj en **Etnismo** ne nepre esprimas starpunkton de **IKEL**, se ili ne estas subskribitaj ĝianome.

Estraro:

- **Prezidanto:** **Rafael BLANCO ARBE** (nafarano-Eŭskio), Sol 2, 31490 Kaseda. Hispanio
retadreso: rblancoarbe@gmail.com
- **Sekretario:** **Nikolas XIL CARVALHO** (asturleono), Zuberoa Auzunea 4-1.D- ES-20400 Tolosa. Gipuzkoa. Euskal Herria/Eŭskio
tel: ++ 34 630 44 68 63,
retadreso: fokomelo.makolji@gmail.com
- **Kasisto:** **Xabier RICO ITURRIOTZ** (eŭsko), Manuel Iradier, 22-1-ezk. ES-01005 Gasteiz, Euskal Herria-Eŭskio, retadreso: xabirico@outlook.com
- **Rilatoj kun esperanto-gazetoj. Reviziado:** **István ERTL** (hungaro), 22, rue Fautelfiels, LU-7355 Helmdange, Luksemburgio, tel. ++ 352 2633-2659, retadreso: istvan.ertl@gmail.com
- **Kunreviziantoj:** **Nicole MARGOT** kaj **Nancy FONTANNAZ**
- **Grafiko:** **Ferriol MACIP i BONET** (kataluno)
Retejo: www.etnismo.org
- **Forumo:** etnismo@googlegroups.co

Kotizoj kaj kontoj:

Kotizo	eŭroj
Normala	20.00
Subtenanta	30.00
Rabatita	10.00

La rabatitan membrecon rajtas ĝui ĉiu persono, kiu aŭ loĝas en (eks) socialisma aŭ «tria-monda» lando, aŭ estas studento aŭ emerito.

Pere de UEA

- Se vi havas konton ĉe UEA
UEA (kodo: ikel-y):
UNIVERSALA ESPERANTO-ASOCIO
(Nieuwe Binnenweg 176, NL-3015 BJ Rotterdam)
- Transpago al la bankkonto de UEA (Tiukaze aldonu 5 % al la kotizo):
ING Bank, Postbus 1800, NL-1000 BV Amsterdam
IBAN: NL72 INGB 0000 3789 64
BIC/SWIFT: INGBNL2A

Ĉiukaze indiku «ikel-y» kaj la celatan jaron. Bonvolu nepre certigi, ke via kompleta kotizo alvenas al la IKEL-konto: IKEL absolute ne povas transpreni kiajn ajn banko- aŭ peradkostojn!

Pere de la kasisto de IKEL

- Pago **per Paypal konto** al **Xabier Rico Iturriotz**,
retpoŝto: xabirico@outlook.com
- Vi povas ankaŭ ĝiri vian kotizon al la persona konto de la kasisto de IKEL. Se vi volus tiel agi, sendu retpoŝton al la kasisto.
- Pere de jenaj aplikoj al la poŝtelefono de la kasisto: +34655727215
✓ VERSE ekde pluraj landoj de la EU kaj ekde Britio (konsultu ĉe www.verse.me)
✓ BIZUM ekde Hispanio, Eŭskio kaj Katalunio

Perantoj

- Katalunio, Eŭskio, Hispanio: Sandra Vives: sandra@esperanto.cat
- Francio: Alain Favre, Damo de Vi, 171 allée du Quart d'Amot, FR-74140 CHENS/LÉMAN afavre1@hotmail.com (vi povas sendi ĉekojn).
- Norvegio: oficejo@esperanto.no

Venonta redaktolimdato: 30an de novembro 2026

Ŝafoj, bovoj, bovinoj kaj lingvoj

Rafael Blanco Arbe

Dum nia vivo ni kelkfoje rimarkas similajn okazojn en malsamaj epokoj aŭ situacioj, kiuj atestas pri tiu fakto, ke ni kunhavas ne facile imageblajn komunajn trajtojn kiel homoj aŭ socioj. Dum la vojoj kaj misvojoj de la marĝenigitaj lingvoj ni konscias hazarde kaj ne malofte pri similaj travivaĵoj.

En tiu ĉi numero *Etnismo* intervjuas la konatan gaskonan muzikiston *Jomo*. Li rakontas, ke infanaĝe li konatiĝis kun la okcitan lingvo pere de siaj geavoj, kiuj parolis la surlokan lingvon “inter si, kun la najbaroj kaj... kun bovinoj».

Komence de majo mortis grava eŭska politikisto *Karlos Garaikoetxea* (Garajkoeĉea), la unua *lehendakari* (prezidanto) de la Eŭska Aŭtonoma Komunumo post la morto de *Francisco Franco*. Li naskiĝis en Pamplono/ Irunjo en 1938 dum la hispana interciivitana milito, kaj malgraŭ ke lia patro scipovis la eŭskan, li ne ricevis familie la lingvon. *Garaikoetxea* menciis kuriozan fakton kiel startpunkton en sia kultura kaj politika konsciado. Kiam li estis knabo li vizitis apudĉefurban kamparon, kie farmistoj turnis

”

El tiu simpla fakto trafis lin la penso, ke la farmobestoj ne perdas la lingvon, ĉar ili ne vizitas lernejon

sin al ŝafinoj, bovinoj kaj bovoj eŭske, tiam perdiĝanta lingvo. Li miris, ke al bovinoj oni vokis per *aida*, kaj al bovoj per *be*. El tiu simpla fakto trafis lin la penso, ke la farmobestoj ne perdas la lingvon, ĉar ili ne vizitas lernejon. Kelkajn jarojn poste *Garaikoetxea* lernis la eŭskan kaj ege aktive ekpartoprenis la kulturen kaj politikan movadon favore al la surlokaj lingvoj kaj kulturo.

Jen la gaskon-eŭska interplektiĝo

En tiu ĉi numero ni vojaĝas al Oceanio, al norda Aŭstralio, proksime de la urbo *Darwin*, kie du lingvo aktivulinoj rakontas pri siaj travivaĵoj rilate al malgranda komunumo, kiu dum la lastaj jaroj konstante agadas por la revigliĝo de la indiĝena surloka lingvo. Tiuj aktivulinoj substrekas, kiom por la konservado, riĉiĝo kaj evoluo de la loka lingvo, ke ĝi estu traktata en la lernejoj. Krom la rolon de la eduka sistemo, tiuj

virinoj ankaŭ alte valorigas la deĵoron de fakuloj pri tradukado kaj perado kun sanlaboristoj kaj funkciuloj de la justico.

Sed la lerneja sistemo kaj la diligenta laboro de tradukistoj en si mem ne sufiĉas por la pluvivado de *etaj* (kiuj estas etaj?) lingvoj. Ili bezonas kompletan favoran medion por sia longedaŭra konservado: rekonon, administracion, sansistemon, justicon, libertempon, amaskomunikilojn, kulturon... Ankaŭ la solidareco kaj kunagado de malsamaj asocioj, de malsamaj landoj povas nepoke helpi en la disvolvado de tiom da malpliigitaj lingvoj kaj kulturoj. Ni agu kaj kunagu.

Kaj mi ree turnas min al vi. leganto, lanĉante alvokon partopreni en la farado de nia revuo. Certe vi havas interesajn ideojn, informojn, erojn por kontribuajoj, novaĵojn ktp.

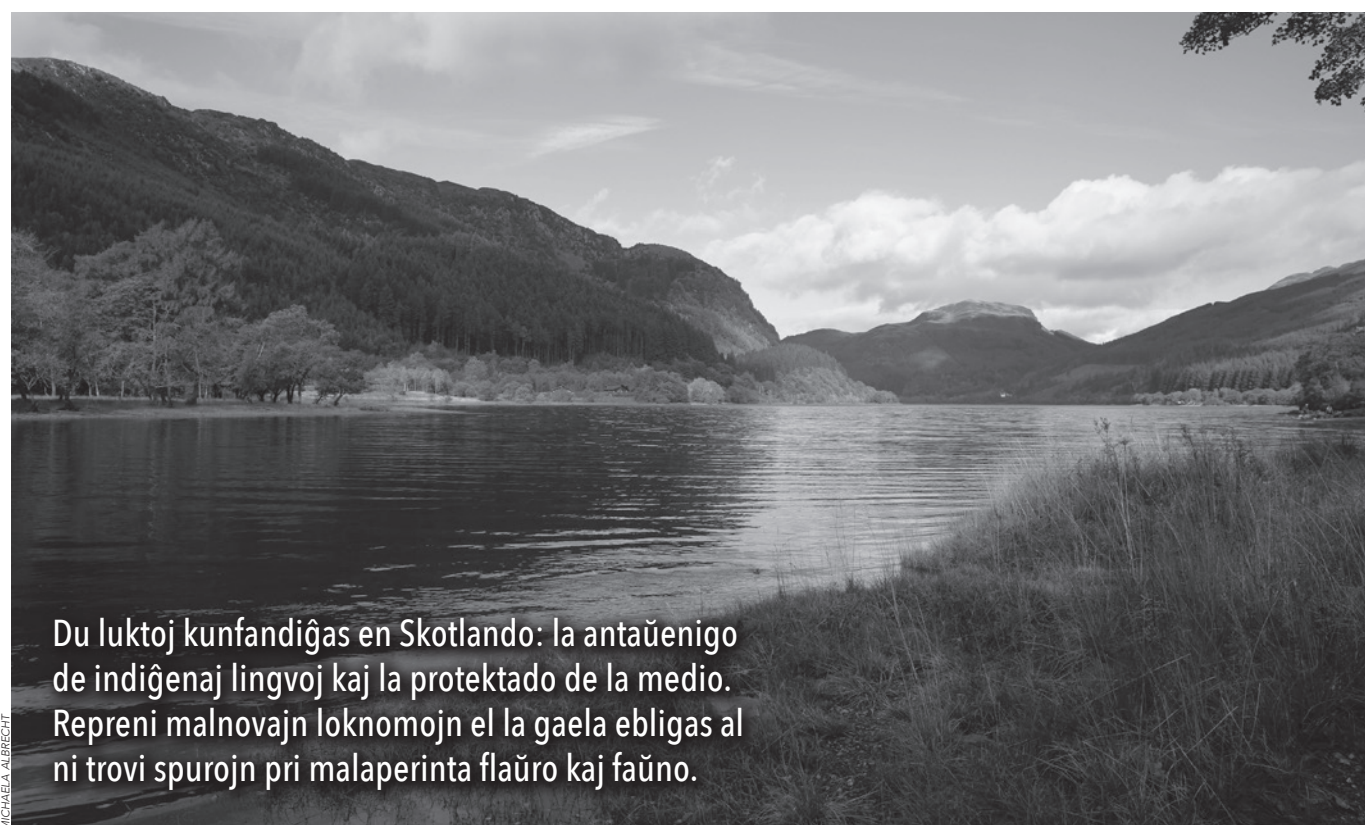
Mi esperas, ke vi ĝuos tiun ĉi numeron! ■

En Skotlando tradicia lingvo savas arbarojn

Juliette Démas

El la revuo *Reporterre*, artikolo verkita de Juliette Démas

<https://reporterre.net/En-Ecosse-la-bataille-de-la-langue-gaelique-pour-faire-renaitre-des-forets> (Surbaze de la traduko fare de DeepL)

Du luktoj kunfandiĝas en Skotlando: la antaŭenigo de indiĝenaj lingvoj kaj la protektado de la medio. Repreni malnovajn loknomojn el la gaela ebligas al ni trovi spurojn pri malaperinta flaŭro kaj faŭno.

Aktivuloj tra Irlando, Kimrio kaj Skotlando disvolvas malkoloniigan lukton, lingvan kaj ekologian, por konservi loknomojn kaj kontraŭbatali forgeson kaj angligon. Por ili, tradiciaj lingvoj estas ilo de rezisto kontraŭ la ekspluatado de la naturo – precipe ĉar ili portas memoron pri la teritorio, kiun ili deziras konservi, kaj foje eĉ restarigi.

Reliefoj de *Highlands*, montara regiono de la nordokcidento de Skotlando elvokas sovaĝan naturon preskaŭ ne tuŝitan de la homoj. Tie alterne troviĝas forlasitaj valoj, glaciaj riveroj kaj montetoj kovritaj de rustkoloraj filikoj. Tiuj pejzaĝoj havigis romantikan etoson al literaturo, al la serio *Outlander* kaj al rekla-

moj por la viskio *Glenfiddich*, kiuj odoras je tartano, pluvo kaj torfo.

Tamen, la mapoj de OS (*Ordnance Survey*, desegnitaj en la 18-a jarcento) aludas al pli kontrasta realo. «Kiam oni rigardas ilin, estas kvazaŭ legi nomojn sur tomboŝtono» rimarkas *Ross Christie*. Li estas unu el la 2,5 % da skotoj, kiuj flue parolas la gaelan, la denaskan lingvon de sia avino, kiun li studis en la lernejo

kaj poste en la universitato. Kiel sportinstruisto, li gvidas grupojn en la *Altlandojn/ Highlands* por instrui al ili, kio kuŝas malantaŭ la tradiciaj loknomoj de la regiono.

Jen montopinto sen arboj, kies nomo elvokas la ĉeeston de taksuso-arboj. Jen plantejo de arboj, duonvoje inter Glasgo-vo kaj *Fort William*, kies nomo *Doire nan Taghan* signifas «kverkarbaro kun pinmartesoj».

«Tamen, neniel eblas trovi martesojn en ĉi tiu areo. Ĉi-tiu loknomo sciigas al ni, ke kiam la mapoj estis desegnitaj, homoj memoris vidi martesojn kaj se ni prizorgas tiujn lokojn, ni eble revidos ilin.»

Samkiel *Ross Christie*, aktivuloj tra Irlando, Kimrio kaj Skotlando disvolvas malkoloniigan lukton, lingvan kaj ekologian, por konservi loknomojn kaj kontraŭbatali forgeson kaj angligon. Por ili, tradiciaj lingvoj estas ilo de rezisto kontraŭ la ekspluatado de la naturo — precipe ĉar ili portas memoron pri la teritorio, kiun ili deziras konservi, kaj foje eĉ restarigi.

Duobla malapero: la gaela lingvo kaj arbaroj

Laŭ la registara agentejo *NatureScot*, la *Kaledonia Arbaro* — praarbaro de Skotlando — nun reduktiĝis al 4 % de sia origina grandeco. Tio estas grandparte la rezulto de la *Highland Clearances* (Altlandaj arbo-elpurigoj) de la 18-a jarcento, kiam la tradicia klana sistemo estis malkonstruita kaj kaŭzis la elloĝigon de gaelparolantoj. De tiam tiuj teroj estis ekspluatataj de grandaj terposedantoj, kiuj evoluigis ŝafbredadon kaj distran ĉasadon. La arboj malaperis, la uzo de la gaela lingvo malkreskis, sed multaj el la nomoj plue restis.

«La arbo-elloĝigoj influis la arbaron kaj ankaŭ la kulturon kaj lingvon,» diras *Eilidh Sykes*, kiu loĝas en la regiono. Ŝi laboras por konservi loknomojn kaj informi projektojn pri resovaĝigo, kiel tiu lanĉita en 2023 de la asocio *Trees for Life*, malfermi la unuan rearbarigan centron de la mondo en *Dundreggan*.

La bieno, situanta borde de *Loch Ness*, starigis plantejon por indiĝenaj skotaj specioj kaj celas replanti 4000 hektarojn. En la vizitcentro, dulingva ekspozicio en la angla kaj la gaela pritraktas la historion de la regiono. La padoj havas skotajn nomojn, kaj la turistoj povas partopreni temajn promenadojn por kompreni la pejzaĝon.

«La gaela lingvo, kiel niaj indiĝenaj arbaroj, evoluis responde al la skota

medio, kaj ambaŭ, laŭlonge de la tempo, venis al la rando de formorto. Dum ni revivigas ĉi tiujn pejzaĝojn, estas esence, ke ni konservu ankaŭ la gaelan lingvon. Ĝi helpas nin fari saĝajn elektojn por la estonteco de la teritorio kaj ĝiaj loĝantoj,» klarigas la organizo. Mapo celanta «retrovi perditajn arbarojn» listigas gravajn loknomojn en *Dundreggan*, dum *Eilidh Sykes* relegas malnovan lokan poezion por kolekti datumojn pri ebla reenkonduko de kastoroj.

Kvankam rearbarigo estas longdaŭra procezo, *Eilidh Sykes* estas optimista. «Mi esperas, ke post kelkaj jaroj, ni vidos, ke nia laboro havis realan efikon sur la pejzaĝoj kaj la biodiverseco. Jam de jaroj ni altiradas la atenton al tio kaj, projekto post projekto, aferoj ekokazas!» Ŝi ekrigardas sian poŝtelefono. «Ni devas esti ĉirkaŭ kvardekope, ĉiuj konektitaj per *WhatsApp* por diskuti ĉi tiujn aferojn.»

Datum-bazo por konservi nian memoron

En 2024, alia projekto gvidita de la lingvisto *Jake King* listigis 15000 loknomojn rilatajn al la ĉeesto de arboj (*doire* por boskoj, *coille* por arbaro, ktp.). Ĉi tiu datumbazo, havebla rete sub la nomo *Forgotten Woodlands*, supermetas ĉi tiujn loknomojn, kiuj estas indikiloj de abunda naturo, sur dezertajn, torfinarĉajn kaj erikejajn pejzaĝojn.

Ekzemple, ĝi inkluzivas *Càrn Caochan Ghiubhais*, kiu indikas iaman ĉeeston de pinoj, kaj *Caochan na Feithe Seilich*, kiu rilatas al salikoj. Sed ankaŭ ĉi tie ne restas spuro de arboj. «Ĉi tiuj loknomoj povas montri al ni du aferojn: aŭ ekologia kontinueco, kie malnova nomo precize priskribas la nunan realon, aŭ lokoj kie la medio profunde ŝanĝiĝis, kaj kie la nomo ne plu spegulas la realon. Ĉi tiu informo estas valora por terposedantoj kaj komunumoj, kiuj konsideras planti arbojn tie, kie ili ne plu ekzistas,» diras *Ruairidh MacIlleathain*. Alinome *Roddy McLean*, ĉi tiu verkisto kaj edukisto staras ĉe la avangardo de la mov-

ado por antaŭenigi la gaelajn loknomojn.

Loĝinte en Aŭstralio dum du jardekoj, *Ruairidh MacIlleathain* observis «la grandan riĉecon en la aborigena kulturo de la ligo inter lingvo kaj loko». Reveninte al Skotlando, li decidis «fosi iom pli profunde». «En la gaela lingvo, ni havas ĉirkaŭ cent vortojn por "monto" kaj kvindek por priskribi "torfejojn",» li klarigas. De tiam, li provas evoluigi aliron de 'holisma konservado', kunigante lingvistojn kaj naturamantojn por labori teame. «Ni ankoraŭ havas malfruon, sed ni ĝin superos!» li ridetas. Aperis kelkaj kritikoj, precipe fare de alpinismaj grupoj kaj novuloj, kiuj malfacile prononcas la gaelajn terminojn, kaj starigas demandojn pri praktikeco kaj sekureco. «La debato trankviliĝis, sed ankoraŭ estas multe da laboro farenda por ebligi ĉion.»

”

«Ni havas cent vortojn por la koncepto monto»

Tiu ligo inter lingvo kaj biodiverseco estis emfazita de la studkampoj konata kiel «biokultura diverseco», kiu observas, je tutmonda skalo, koincidon inter areoj de alta biodiverseco kaj regionoj kie oni parolas la plej multajn indiĝenajn lingvojn.

Laŭ *Rajindra Puri*, etnobiologo kaj media antropologo ĉe la Universitato de *Kent*, estas klare, ke «la perdo de lingvoj iras man-en-mane kun perdo de scio pri la natura mondo: ĉi tiuj nomoj malfermas vortarojn plenajn je plantoj, specioj, kaj pejzaĝoj, rakontoj kaj signifoj. Instrui la signifon de loknomoj kreas intimecon kaj ligan kun pejzaĝoj, metante ilin en la unuan planon.» Laŭ la skotaj aktivuloj, savi unu ebligis savi la alian.

SABHAL MÒR OSTAIG

Sabhal Mòr Ostaig estas gaellingva kolegio bazita sur la insulo Skye, Skotlando. Ĝi fondiĝis en 1973. Ĝi estas filia kolegio de la Universitato de la Altlandoj kaj Insuloj.

Revivigo de la gaela lingvo

Tamen, gravas ne fali en la miton de la «nobla sovaĝulo», insistas la bretono *Fañch Bihan-Gallic*, kiu instruas la gaelan ĉe la Universitato *Sabhal Mòr Ostaig* sur la skota insulo *Skye*. En ĉi tiu strategio de malkoloniigo de nomoj, ni devas «atenti ne redukti indiĝenajn popolojn al ia esenco, laŭ kiu ili vivu en pura kontakto kun la naturo. Antaŭ ol paroli pri spiritaj aŭ mistikaj ligoj, ni mencio, ke temas unue kaj ĉefe pri pragmata rilato kun la tero, nome, pri transdaŭrigo pere de divolvado de homaj agadoj, anstataŭ mallongdaŭra profito kaj ekspluatado.»

Pridemandante lokajn loĝantojn, li klopodis konservi tiujn loknomojn, kiujn forgesis la mapoj

de OS. Sur la insulo *Scalpay*, en la Eksteraj Hebridoj, li listigis 420 nomojn, kompare kun ĉirkaŭ 60 en la registroj. En Irlando kaj Kimrio, aliaj iniciatoj estis lanĉitaj je registara nivelo laŭ la samaj cellinioj, invitante loĝantojn registri loknomojn por konservi la scion enkorpigitan en la buŝa memoro de lokoj.

En Skotlando, ĉi tiu movado povas kalkuli ankaŭ je la revigligo de la gaela lingvo, helpe de antaŭenigo de gaellingva edukado ekde la 1980-aj jaroj kaj la

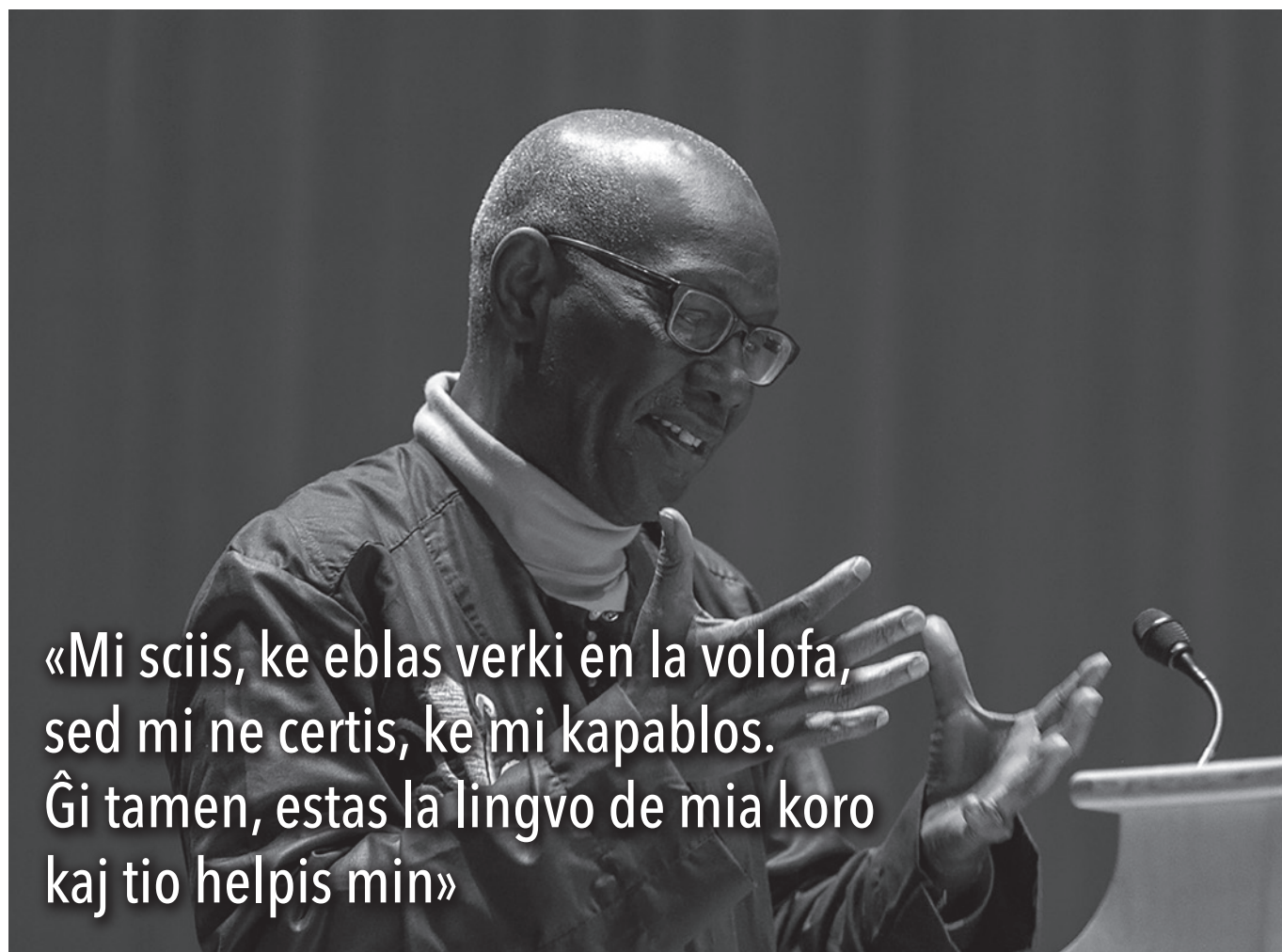
Oni zorgu ne «redukti indiĝenajn popolojn al ia esenco»

alveno de la kanalo *BBC Alba*. Muziko, sociaj retoj kaj la leĝo de 2005, kiu igis la gaelan nacia lingvo, plifortigis tiun fenomenon.

Ross Christie opinias, ke la uzo de gaelaj loknomoj estas ankaŭ pli alirebla maniero interesi publikon pri la medio: «En la batalo kontraŭ la klimatsanĝiĝo estas granda defio kiel instigi homojn engaĝiĝi. Do, havi hejmplakojn proksime ion tiel malgrandan kiel loknomon povas inspiri nin agadi tuj por la medio, laŭ nia propra maniero.» ■

Boubacar Boris Diop

Rafael Blanco Arbe

En la lasta numero de *Etnismo* ni pri-traktis la vivon, ideojn, agojn kaj verkaron de la elstara kaj influa kenja verkisto *Ngũgĩ wa Thiong'o*, engaĝita intelektulo, kiu transiris el anglalingva literatura esprimo al beletra produktado en sia denaska lingvo, la kikuja. *Ngũgĩ* ne estis pionira en tiu celo, sed ja konstante verva aganto kaj vaste konata en tiu diligenta deĵoro tra la tuta mondo. Al tiu strebo multaj aliaj afrikaj verkistoj aliĝis kaj daŭre aniĝas. Ili pledas por la parola kaj

skriba utiligado de tiuj lingvoj laŭ variaj flankoj, nome, fondado de eldonejoj, gazetoj, instigo al junaj studentoj, universitata instruado, beletra verkado, partopreno en kulturaj aranĝoj, debatoj ktp.

Al la sama nobla homspeco apartenas *Boubacar Boris Diop*, signifa senegala verkisto, kiu same kiel *Ngũgĩ* entreprenis krutan sed belan vojon por riĉigi la ĝardenon de la volofa beletra. Laŭlonge de la artikolo ni montros similaĵojn kaj malsimilaĵojn en la frukto-dona agado de ĉi tiuj du gigantoj de la afrika literaturo.

Biografio

Boubacar Boris Diop naskiĝis la 26an de oktobro 1946 en *Dakar* (Senegalo), en la kvartalo *Medina*, apud *Plateau*, kvartalo de la publika administracio. Infanaĝe li vizitis franc-lingvan lernejon, kie paroli volofe estis malpermesite. De tiu epoko *Boubacar* disvolvis specialajn kontraŭrasismajn sentemon kaj sintenon. En la senegala universitato de Saint-Louis li studis filozofion kaj literaturon, kaj ricevis diplomojn pri tiuj fakoj.

Boubacar Boris Diop estas signifa senegala verkisto, kiu entreprenis krutan sed belan vojon por riĉigi la ĝardenon de la volofa beletra.

Post universitata trejniĝo li ekinstruis en la sama universitato, kie li fondis kontraŭkolonian klubon. En 1981 li publikigis la romanon *Le temps de Tamango* (La tempo de *Tamango*), verkon kiu iĝis ege sukcesa en Senegal. Tiu beletraĵo estis la unua de liaj multaj teatro-verkoj, eseoj, scenaroj, romanoj ktp.

De junaĝo Boubacar engaĝiĝis politike kaj socie, parte influite de Fanon kaj Sartre. Li vizitis Ruandon dum la genocido de 1994 fare de la hutuoj, kaj partoprenis la *Mondan Socian Forumon* de Porto Alegre en 2004.

En 1998 kune kun aliaj afrikaj verkistoj li partoprenis projekton pri la menciita genocido de tutsioj en Ruando, kies rezulto estis la kolektiva verko *Rwanda: écrire par devoir de mémoire* (Ruando, verki Pro la devo memori). La ruandan tragedion, kiu tre profunde tuŝis la koron de Boubacar, pritraktas ankaŭ la romano *Murambi, le livre des ossements* (*Murambi*, la libro de ostaroj).

Boubacar kunkreis eldonejon kaj retan gazeton en la volofa

En 2003 li verkis sian unuan romanon en la volofa *Doomi Golo* (*La gefiloj de la simio*), kiu forte instigis la verkadon de aliaj aŭtoroj en la volofa. En 2016 li tradukis en la volofan la teatraĵon *Nawetu Deret* (Sangoplupa sezono) de Aimé Césaire, kaj en 2017 publikigis la romanon *Bámmeelu Kocc Barma* (La tombejo de *Kocc Barma*). Boubacar kunkreis la voloflingvan retan gazeton *Defuwaxu.com* kaj *Ejo Editions*, eldonejon, kiu fakas pri publikigo de libroj en la volofa kaj aliaj afrikaj lingvoj.

Krom en *Saint-Louis*, tiu granda intelektulo gvidis kursojn kaj atelierojn ankaŭ en la universitatoj de Ĝenevo, Witwatersrand kaj Yale, kaj kunlaboris

Ni ŝuldas ĉion al Anta Diop. Sen li mi neniam verkus volofe

en gazetoj kiel *Le Monde Diplomatique* kaj *Neue Zürcher Zeitung*. Li ricevis gravajn premiojn kaj agnoskojn, ekzemple en 2000 *Premion de la Nigra Afrika Literaturo*, en 2019 *Premion Senghor* kaj en 2022 *Internacian Literatur Premion Neustadt*. Boubacar nuntempe daŭre engaĝiĝas por la disvastigo de la volofa kaj afrika kulturo pere de eldonaĵoj, prelegoj, partopreno en konferencoj kaj senĉesa ajna agado. Dum lastaj jaroj lin multe zorgas la junaj elmigrantaj afrikanoj, kiuj survoje aŭ mem en Eŭropo travivadas kruelajn situaciojn.

La influo de Ŝeiko Anta Diop

Samkiel Ngūgĩ Wa Thiong'o trovis tiklajn demandojn, klarigojn kaj inspiron ĉe la niĝeria verkisto Obiajunwa Wali, kaj ĉe la kikujulingva aŭtoro Gakaara wa Wanjau, Boubacar trafis taŭĝan mentoron ĉe la senegala intelektulo Ŝejko (france Cheikh) Anta Diop, kies portreto videblas en la oficejo de Boubacar.

Anta Diop, senegala erudiciulo, fizikisto, polikisto kaj historiisto antaŭis je du jardekoj la por- kaj pervolofan agadon de Boubacar. Anta Diop estas unu el la ĉefaj porparolantoj de la afrikcentrismo kaj panafrikismo kaj estas konsiderata kiel unu el la plej famaj egiptologoj de la afrika kontinento. Li disvolvis la tezon, ke la antikva Egiptio estas la bazo de la homa civilizacio entute. Laŭ Anta Diop, antikvaj egiptoj estis nigraj afrikanoj, kiuj reprezentis originale afrikan civilizon. Aliflanke li klare esprimis tiun ideon, ke afrikanoj devas priferi sin, kaj ke ili devas pensi sendepende por havigi al si plenan politikan suverenecon.

Rilate al la lingvoelekto, estas kurioze, ke, Anta Diop verve defendis sur-

paperigon de la volofa, pulara kaj aliaj surlokaj lingvoj, li fakte argumentis tiun pledon pere de la franca. Same veras, ke, li tradukis partojn de la relative teorio de Einstein, kaj de *Iliado* kaj *Odiseado* en la volofan.

Boubacar ĉiam mencias la mentorecon de Anta Diop koncerne sian lingvoelekton por beletro. «Ni ŝuldas al li ĉion. Sen Anta Diop mi neniam verkus volofe. Oni riproĉas lin, ke li tre malmulte verkis volofe, kaj ke li subtenis afrikajn lokajn lingvojn en la franca, sed oni devas agnoski, ke en tiu epoko estis preskaŭ neeble eldoni verkojn en la volofa. Se li verkus tiam volofe neniu eldonus liajn librojn. En ĉiu momento oni devas fari tion, kio eblas, kaj li siatempe faris laŭ la tiama ebleco. Kiam venis la ĝusta tempo por tiu celo, aliaj komencis la verkadon kaj eldonadon en la volofa.»

La ideoj kaj sinteno de Anta Diop forte kontraŭstaris la teorion kaj praktikon de la unua prezidanto de la sendependa Senegal, Leopoldo Senghor, iniciatinto de la koncepto kaj ideo *Negritudo*, sed rilate al lingvouzo li taksis la francan kiel prioritaton, liavorte “la franca lingvo havas universalan alvokiĝon kaj estas lingvo de ĝentilo kaj honesto». Dum la unuaj jaroj de la sendependa Senegal, Anta Diop restis margena en la universitata spaco, sed dum la lastaj jardekoj li konstante ricevas en Senegal montrojn de agnosko kaj en la akademia kaj en kulturaj medioj.

Volofa elekto por beletro

Boubacar Diop ĉiam pensis, ke verki nur en la franca estas anomalia afero. De la infana tempo li havis dufontan beletran provizejon. Unuflanke la enhavo de endoma granda biblioteko, ĉefe francalingva, ege rava kaj interesveka por timida kaj ne sociema knabo. Kune kun tiu plaĉa biblioteka tempopasigo ankaŭ eĥis ene lia koro ankaŭ la popolaj rakontoj, kiujn li nokte aŭskultis volofe el la buŝo de la patrino, kaj kiuj fantazie plenigis la reveman menson de la knabo Boubacar.

Sekve, ekde la infanaĝo, li proprasparte konis la fortan raven de beletro, skribe

kaj buŝe, kaj iel li sentis interne, ke li verkos en tiuj du lingvoj.

Siajn unuajn librojn, tamen, li verkis nur france, kaj li eksentis, ke io ne iras glate. *Boubacar* konsciis, ke li ne kapablos kapti kaj esprimi la sentojn, sed ne tiel, kiel en la elbuŝa vortigo de la volofaj rakontoj. Samtempe li pensis, ke li ne kapablos verki taŭge kaj riĉesprime en la gepatra lingvo. Ĉi tio estas laŭ *Boubacar*, konsekvenco de la profunda kolonia forfremdiĝo.

Poste alvenis la ruanda genocido. *Boubacar* surloke estis atestanto de tiu senmezura tragedio, kies unu el la respondeculoj, laŭ lia konsidero estis Francio. *Boubacar* kulpigas ne Francion, sed la ruandan politikan klason, tial ke ili manipulis etnajn kaj identecajn faktorojn. Francio tamen subtenis tiujn ruandajn politikistojn. Kial?

Ĉefe oni pretendis protekti la francan lingvon, asertas *Boubacar*. Ruando estas franclingva lando, iama belga kolonio ĉirkaŭita de anglalingvaj ŝtatoj, kiel Ugando, Tanzanio aŭ Kenjo. Francio volis konservi sian rolon en tiu regiono de la mondo kaj lukti favore al sia lingvo. Ĝuste tial ĝi apogis politike kaj diplomatie Ruandon. «Poste mi alfrontis jenan dilemon: mi uzis la francan iel dubo-kaŝeme, ĝi ja estas la lingvo de koloniistoj, kaj aldone mi ne kapablis esprimi plene miajn emociojn kaj ideojn per la franca. Aliflanke en Afriko plimulto de la aŭtoroj verkas en lingvoj, kiujn pluraj homoj ne komprenas».

Sed verki en la volofa iĝis vere komplika tasko, *Boubacar* konsciis pri la enormeco de tiu celo. Fakte li dum la universitata periodo memlernante per obstino alproprigis al si la skribajn rimedojn de la gepatra lingvo. «Mi sciis, ke eblas verki en la volofa, sed mi ne certis, ke mi kapablos. Por mi estas la lingvo de mia koro kaj tio helpis min. Aliflanke mi konsideris, ke verki en la propra lingvo estas ekzisto-tuŝa afero. En mia unua romano mi uzis multe da tempo por kontroli ĉiun vorton, gramatikeron ktp. Verki la unuajn 20-30 paĝojn estis penige. Depost tiu malmilda eko ĉio iris glate kaj bonorde.» Ĉiuokaze *Boubacar*

Per la volofa *Boubacar* trovas pli ĝustan tonon kaj muzikecon

ne pentas pri la fakto, ke li multon verkis en la franca.

Boubacar konsideras, ke per la volofa li esprimas siajn sentojn pli suke, kaj ke li trovas pli ĝustan tonon: «En lingvo ne parolata surstrate mankas poezio, ne troveblas en ĝi melodio». (Tiun penson, tamen, ŝajnas dementi la beletron de Esperanto, ĉar kvankam tiu internacia lingvo ne tro ĉeestas en stratoj kaj placoj, kaj ofte en ĝia beletro tamen ne mankas poezio.)

Sed ni revenu en la volofan fadenon, *Boubacar* ankaŭ alfrontis tiun misan ideon, ke la volofa ne taŭgas por konstrui seriozan beletron. Li rakontas, ke foje unu el liaj lernantoj taksis la volofan taŭga nur por simplaj romanoj. Tiu lernanto ŝanĝis sian opinion, kiam li legis voloflingvan romanon de *Boubacar*.

Tiu debato okazis ankaŭ en Eŭropo komence de la dudeka jarcento, nome, ĉu malpliigitaj eŭropaj lingvoj kapablas priskribi sciencan penson aŭ konstrui riĉan beletron. Menciindas la grava hispana intelektulo eŭsklingva *Miguel de Unamuno*, kiu klare asertis, ke per la eŭska lingvo verkistoj ne povas esprimi la nuancojn de la moderna mondo, nek sciencajn enhavojn.

Ankaŭ pri la rolo de la tradukita literaturo bone konscias *Boubacar*. Fakte li mem ektradukis siajn romanojn, ĉar li ne ŝatis tradukon de unu el ili. Li tre atentis la sonorecon de la tekstoj, por li estas esence aŭskulti la tekston, senti ĝian muzikon.

Unu el liaj sopiroj estas helpi kaj promocii tradukadon inter afrikaj lingvoj. «Mi agnoskas, ke tiu alta celo vere malfacilas. Ankoraŭ ne alvenis la tempo por

traduki rekte el la volofa en aliajn afrikajn lingvojn sen perado de la eŭropaj. Tamen oni faras malgrandskale. Mankas sufiĉe da lertaj tradukistoj. Venki tiun defion estus bele».

Afrika literaturo

Kiu estas afrika literaturo? Tiu demando ĉefrolis en la konferenco de *Makere-re* en 1962, kaj provokis profundan debaton ekde la sesdekaj jaroj. *Boubacar* ne evitas tiun demandon kaj trovas propran respondon. Li opinias, ke kiam ni parolas pri eŭropa literaturo, ni aludas landajn literaturojn: italan, germanan... Sed se ni pritraktas la afrikan, ŝajnas, ke ni priskribas tutkontinentan literaturon. Lia opinio tiu aserto ne koheras ĉar ekzistas senegala, kameruna, alĝeria ktp. literaturoj.

Ni devus paroli pri la literatura kampo en Afriko kiel artesprimo grave dividita pro diversaj kialoj. Unue ni havas la lingvan diversecon rilate al la koloniaj lingvoj, nome la franca, angla, portugala, hispana kaj eĉ aliaj. Dua dividiĝo ŝuldiĝas al la kultura diferenco inter la nordo kaj la sudo; la aŭtoroj de Maroko, Tunizio aŭ Alĝerio kreas afrikan literaturon sed havas neniun rilaton kun aliaj. Ekzistas ankaŭ la «diasporo de blankulaj verkistoj», kelkaj tre gravaj, ĉefe en Sud-Afriko, kiuj havas specifan identecon afrikan kaj sentas sin apartaj disde aliaj aŭtoroj de la kontinento. Alian dividlinion markas la uzo de la gepatraj lingvoj.

Ŝejko Anta Diop, Wali Obiajunwa kaj Ngugi wa Thiong'o, inter aliaj verkistoj plej rekte kaj kuraĝe pledis por la utiligo de afrikaj gepatraj lingvoj cele la priskribon kaj esencon de la afrika literaturo.

Boubacar, ene de senhezita strebo por la uzo de tiuj lingvoj, iel nuancas sian respondon al la demando. Li konsideras, ke en Afriko ekzistas sudafrika, malia, senegala ktp literaturoj, ene de kiuj enestas iaspeca celo krei komunumon.

«Ni povas paroli pri afrika literaturo, ne kiel literaturo kiu kunhavas komunan kernon, sed kiel literaturo kiu ekestas el la esprimo de la kontinenta vivo.»

Kernaj fragmentoj

- ” Ni defendas la naciajn lingvojn, ne nur la volofan.
- ” Lingvo estas ĉio. En Eŭropo, kial malpli grandnombraj popoloj alkroĉiĝas al sia lingvo? Ĉar la lingvo estas la kulturo, la imagaro, la libereco. Lingvo estas la plej granda kontribuo, kiu popolo povas havigi al la mondo. Pere de la lingvo montriĝas la mensa strukturo de la komunumo.
- ” Por multaj senegalanoj legi kaj skribi volofe estas malfacile. Kial? Simple, ĉar ili ne lernis legi kaj skribi volofe. Verdire malfacileco kuŝas en la lernejtempa alpropiĝo de la lingvo. Neniu naskiĝas kun kapablo komunikiĝi aŭ legi en iu lingvo, estu ĝi volofa, ĉina, japana aŭ bambara. Sendepende, kiu estas la gepatra lingvo, se iu persono ne lernas ĝin en klasĉambro, li sekve diros, ke ne temas pri facila tasko. Tiuj ĉi homoj ĉeestis lernejon, sed oni instruis al ili fremdan lingvon, do, al ili la franca ŝajnas pli facila.
- Tiu opinio, tamen ne pravas. Ili lernis la francan kaj per la franca. Simple.
- ” Ni ne konas vere Afrikon. Afriko ne estas popolo. Tio okazinta en Ruando ne malsimilas al tio okazinta en Kongo aŭ Siera Leono, Etiopio aŭ Somalio. Ni devas krei pli taŭgan ilon por konektinian pasintecon kaj estontecon kaj kompreni la sociajn kaj historiajn movojn en ĉiu lando.
- ” Ni estas sendependaj, sed ne estas liberaj disde Francio. Francio daŭre regas tiun ĉi landon pere de tio, kiun oni nomas Francafriko. Post malvenkoj en Vjetnamio kaj Alĝerio ili komprenis, ke nepras ŝanĝo en la rilato kun afrikanoj, kaj la celo estas, ke Francio regu pere de afrika elito, kiu obeas Francion.
- ” Laŭlonge de la historio ni havis grandajn intelektulojn, kiuj pensis pri la estonteco de la afrika kontinento, ekzemple *Frantz Fanon* aŭ *Ŝejko Anta Diop*. Mi taksas tre grava tion kion *Anta Diop* nomis rekonkero de la fido. Mi opinias, ke la afrikaj nacioj devas esti solidaraj, fari fortan blokon kaj fieri pri sia pasinteco. Oni devas kompreni, ke Afriko estas origino kaj nukleo de la evoluo de la homa speco.
- ” Per tiu fiereco mi pensas, ke ni ne plu suferos tion, kion *Bob Marley* nomis sklaveca menso. Krome mi opinias, ke kulturo havas ĉefan rolon en la emancipiĝa procezo de la kontinento: poetoj, artistoj ktp, ĉiuj devas agadi por sentigi sin pli bone en la mondo kaj en sia medio.
- ” Ni (afrikanoj) ne ŝatas nin. Rimarkeblas, ke prezentantoj de la senegala televido havas pli klaran haŭton.
- ” Tiu kanono ĉefe celas virinojn. Ne estas viroj, kiuj volas ŝajnigi sin *Brad Pitt*. Ni devas pridemandi nin, kiel ni alvenis en tiun ĉi punkton. ■

BIBLIOGRAFIO

- (Pri *Ŝejko Anta Diop*) : Vikipedio en esperanto *Sheikh Anta Diop*.
- Vikipedio en la eŭska, kataluna, franca.
- <https://mundonegro.es/siempre-he-pensado-que-debia-escribir-en-mi-lengua-materna/>
- <https://www.elsaltodiario.com/panafricanismo/boubacar-boris-diop-senegal-independientes-francia-no-libres-ella>
- <https://www.eldiario.es/canariasahora/migraciones/boubacar-boris-diop-escritor>
- https://www.google.com/search?q=bubacar+boris+diop&client=firefox-b-d&hs=bJiU&sca_esv=9559f81e-103ba33b&biw
- https://www.google.com/search?client=firefox-bd&hs=8y29&sca_esv=5d486a06773defb6&sxsrf=ANbL

Loke kaj tutmonde

Rafael Blanco Arbe

Per tiu ĉi intervjuo ni inaŭguras en **Etnismo** sekcion, kies protagonistoj estas esperantistoj, kiuj agadas sialande en lokaj movadoj por malpliigitaj lingvoj kaj kulturoj.

Jean-Marc Leclercq, Jomo, fama kaj veterana muzikisto en la esperanta medio venas unuavice tiukiale al la paĝoj de nia revuo.

Skize prezentu vin ni petas.

Mi nomiĝas *Jean-Marc LECLERCQ*, mi naskiĝis en Lille, ĉefurbo de franca Flandrio, tute apud la belga landlimo. Sed miaj gepatroj translokiĝis al Tuluzo, en Okcitanio kiam mi havis 6 monatojn. Mia infaneco okazis do tie. Mi estas profesie muzikisto, eĉ se atingis emeritiĝon en oktobro 2025. Mia pasio estas la lingvoj, kaj mi esperantiĝis en 1988 danke al *Floreal Martorell*, kiu kreis la muzikorganizon *Vinilkosmo*. Mi tiel renkontis mian polan edzinon, niaj filino kaj nepo parolas la francan kaj la polan.

Kiun lingvon vi ricevis en via familio? Kiujn lingvojn vi povis aŭdi dum via infan tempo?

Dum la infanaĝo mi aŭdis ĉefe la francan en lernejo kaj hejme, sed ĉiujn dimanĉojn ni vojaĝis al la apuda Gaskonio, kie la geavoj parolis la gaskonan inter si, kun najbaroj kaj... kun la bovinoj. Mi estis ĉe ili ankaŭ dum ferioj, mi longe aŭskultis ilin paroli. Mia avo naskiĝis en Piemonto kaj

„Jam preskaŭ malaperis la malamo al la gaskona, oni konsideras ĝin kiel kulturan interesan fakton. Certe ĝi neniam malaperos

fojfoje (sed tro malofte laŭ mia memoro) diris frazojn en la itala. Li estis nur kamparano sed parolis 5 lingvojn, la piemontan, italan, gaskonan, francan kaj la germanan, kiun li lernis laborante en farmobieno dum la milito kiel armea malliberulo. Somere ni revenadis al Lille, kie la familio

Ĉefaj dialektoj de la okcitana lingvo

parolis la francan sed tre miksitajn kun la pikarda lingvo, pli konata en Francio kiel «*chti*» aŭ «*chti-mi*». Nia patro kantis al ni en la pikarda kaj mi lernis kelkajn kantojn. Sur la strato mi memoras, ke mi ludis kun infanoj, kiuj parolis nur pikarde.

Kaj oni devas scii ankaŭ, ke la plej ofta familinomo en nia departemento de Tuluzo estas Garcia (pro la fuĝintoj de la frankisma reĝimo). Mi do aŭdis tre ofte la hispanan, kiu estis tre parolata sur la strato kaj tiel ek-lernis ĝin. En Tuluzo se vi ne parolas la francan, plibone uzi la hispanan ol la anglan.

Kiun lingvon vi ricevis en lernejo?

En lernejo mi volis studi la germanan kiel unuan lingvon, sed la gepatroj diris, ke mi devas unue lerni la anglan. Estis do mia unua fremda lingvo kaj la dua estis la germana. Iom antaŭ la abituri-enta ekzameno mi povis elekti la

okcitanan kiel opcian fakon por la ekzameno. Pro tio, ke mi ricevis la bakalaŭran diplomon kun 120 punktoj el la 120 necesaj, mi diras, ke mi ricevis ĝin danke al la okcitana lingvo.

Unuavice pri la lingvo. Kiel statas la afero pri la nomo: ĉu gaskona, okcitana, okcitan-gaskona, gaskonokcitana?

Pri la nomo estas tikla afero sed nun multe malpli ol antaŭe. Mi uzas ĉiujn kvar nomojn, dependas, kun kiu mi parolas. Mia patrino diris «*patois*» kaj ŝi akceptis diri finfine «gaskona lingvo» post multaj jaroj. Estas ankoraŭ movado, kiu rifuzas la okcitanan unuecon de la lingvo kaj uzas francan skribmanieron, sed nuntempe ili tre malmultas. Bedaŭrinde konata kantistino de Bearno eĉ akuzas la okcitanan movadon mortigi la «bearnan

lingvon» (Bearno estas parto de Gaskonio).

Kiam vi ekaŭdis kantojn en la gaskona/okcitana?

Dum la infaneco mi aŭdis kelkajn tradiciajn kantojn, sed malmultajn kaj nur parte, ofte kiel amuzajoj. Poste alvenis la jaroj 70 kun granda reviglado de la okcitana kantarto. Tiu revigla movado estis miksitaj kun sento de ribelo kontraŭ la socio, kaj la kantistoj de tiu epoko (*Jacmelina, Marti, Patric, Mans de Breish, Eric Fraj*) estis tre popularaj. Ili multe koncertis en la universitatoj, dum strikoj, estas nun nostalgiplena epoko...

Ĉu via alproprigo de la lingvo estis plena kaj sukcesa?

Danke al restadoj ĉe la geavoj, mi bone komprenis ĝin sed ne

parolis. Mi komencis ekzerci min dum la kursoj en liceo kaj ĉeestis la koncertojn, kie la homoj parolis okcitane kaj mi tie komencis uzi ĝin. Sed komprenble la kursoj en la liceo donis al mi bonan uzon. Poste mi partoprenis la asocion IEO (vidu sube) kaj de tiam mi parolas okcitane ĉiutage, ĉar restas multe por fari!

Ĉu vi havas proksime kunparolantojn? Ĉu vi kutime parolas la lingvon?

Fakte mi estas prezidanto de la «*Institut d'Etudis Occitans*» (IEO) de mia departamento, do mi parolas kaj skribas okcitane ĉiutage, kun asocioj kaj la 4 dungitoj de la asocio. Mi ĉiutage uzas 4 lingvojn: la francan, okcitanan, Esperanton kaj la polan. Mi sekvas ankaŭ kursojn de la pikarda lingvo (2a jaro) per interreto kaj iomete komencas instrui ĝin al mia nepo (4 jarojn), kiu tre ŝatas kaj amuziĝas. Malfeliĉe, ĉiuj miaj kunparolantoj estas nur agemuloj de la movado.

En via urbo ĉu ekzistas asocioj, kiuj vartas la lingvon? Ĉu vi ilin partoprenas?

Jes, en mia urbeto *Tournefeuille* (35.000 loĝantoj) ekzistas asocio pri la lingvo, mi kreis ĝin. Ni organizas kursojn kaj mi devas diri, ke ni komencis kun unu kurso kaj nun estas du! Ni organizas ankaŭ babiladojn en trinkejo, kie povas ĉeesti inter 6 kaj 20 personoj.

Mi partoprenas unu civitanan liston de kandidatoj por la urbaj balotoj kaj proponis meti stratisildojn en la okcitana, aperon de la lingvo sur la retpaĝo de la urbodomo kaj organizi Feston de la Lingvoj. La loĝantoj de nia urbe-

to estas tre ofte homoj, kiuj venis por labori en la regionon (ĉefe en Airbus fabriko) kun tre diversaj originoj.

Laŭ via opinio, kiu estas la situacio de la gaskona/ okcitana nuntempe?

Laŭ mi, la malbona rigardo al la lingvo preskaŭ tute malaperis en la popolo, sed la nombro de parolantoj malkreskis. La franca ŝtato tute ne helpas la lokajn lingvojn, sed ankaŭ ne plu malhelpas. Plifruue, kiam mi parolis pri la gaskona/okcitana lingvo, kelkaj homoj povis ŝajni agresemaj, nun ne plu okazas, ofte ili eĉ pardonpetas, ke ili ne parolas ĝin. Ĝi ŝanĝiĝis de «danĝero por la respubliko» al «kultura scio».

Kiel statas la muziko en la lingvo?

Aperis antaŭ nelonge nova stilo, nomata «*electro-trad*», kiu estas tradicia okcitana muziko ludata per elektronikaj instrumentoj. Alvenas tute nova publiko, tre juna, ofte geja aŭ eĉ transseksa, kiu konas la tradiciajn dancojn. Mi multe miras pri tio, estas tre surpriza stilo kaj samtempe tre

entuziasmiga pro la alveno de tiu nova aŭskultantaro.

Nia sekcio de IEO proponas tiun-ĉi jaron du projektojn pri muziko, premion de kanto kaj turneon de artistoj tra la lando, danke al la grandnombraj lokaj sekcioj.

Ĉu oni aranĝas festivalojn por antaŭenigi la lingvon?

Ni organizas festivalon en oktobro, kie muziko sufiĉe gravas sed ankaŭ kun teatro, literaturaj renkontiĝoj, debatoj ktp. Sed la plej grava aranĝo estas «*Estivada*», kiu antaŭe okazis en la urbo *Rodez*, ĝis la urbestro malokcitanigis ĝin, do dua *Estivada* estis kreita apude kaj bone funkcias.

Ĉu ekzistas kanaloj televidaj, radiaj en la gaskona?

Jes, ekzistas *ÒC-TV* kaj diversaj radiaj kanaloj en diversaj urboj. Mi regule kontaktiĝas kun 3 el ili. Kaj oni devas mencii «*Jornalet*», okcitanan retjurnalon, kies

ĉefa organizanto estas konata esperantisto: *Ferriol Macip i Bonet* el Barcelono, ankaŭ membro de la muzika grupo *Kaj Tiel Plu*.

Ĉu parolantoj kutimas legi librojn en la gaskona?

Nia asocio administras librovendejon en Tuluzo kaj ĝi sufiĉe bone funkcias. Ĝi vendas je ĉirkaŭ 34 000 eŭrojn en unu jaro, do oni povas konsideri, ke ĝi estas sufiĉe grava. Jes, parolantoj nuntempe kutimas legi, la lernantoj de la kurso ofte venas en la vendejon por aĉeti librojn por progresi. Homoj vizitas la vendejon ankaŭ por babili okcitane, pro tio ni instalas kafmaŝinon por bone akcepti ilin.

Kiu estas via sperto kun la dialektoj?

Tuluzo situas sur la teoria limo inter la lengadoka (oriente) kaj gaskona (okcidente) variantoj de la okcitana. Mi do ofte miksas ambaŭ parolmanierojn, ĉiuj komprenas ĉion, eĉ se fojfoje oni devas klarigi unu vorton. Se mi parolas kun iu, kiu diras *òrt* por «ĝardeno» (lengadoka maniero), mi diras ankaŭ *òrt* kaj ne *casau*, kiu estas la gaskona formo.

Tio estas la ekzemplo de la plej grandaj diferencoj inter la dialektoj, ĝenerale estas la vortoj pli similas (*ostal - ostau / trabalh - tribalh*).

Mi nuntempe uzas la «tuluzan gaskonan lingvon» ĉar mi loĝas en tiu regioneto. Ĝi estas tre komprenebla por ĉiuj pro la lima situacio. Sed se mi parolas kun gaskona parolanto, mi eĉ pligaskonigas mian lingvon. Estas sufiĉe plaĉa ludo.

La provenca varianto estas tre klara kaj facile komprenebla, sed la nordaj variantoj (aŭvernja kaj limoĝia) postulas multe da atento, ĉar, laŭ mi, ili «manĝas» la sonojn, sed skribe okazas nenia problemoj.

Se vi aŭdas iun, kiu parolas la okcitanan, vi povas diveni, de kie ŝli venas je 50 kilometroj.

Ĉu la lingvo havas rolon en la sociaj retoj?

La homoj, kiuj ŝatas la lingvon kaj parolas ĝin, ofte estas agemaj sur la sociaj retoj, la procentaĵo estas pli alta ol en la socio. Retoj faciligas la informadon kaj la kunlaboradon de agemuloj, kiel pri aliaj temoj. Mi pensas ke kelkaj estus izolitaj sen tio, kaj tiel povas

kontakti kaj uzi la lingvon. Temas do pri utila ilo.

Kion vi pensas pri la estonteco de la lingvo?

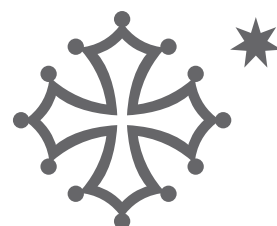
Mi opinias, ke la situacio de la lingvo alvenos al asimptoto, tio signifas ke (eble jam nun) ĝi ne plu progresos nek malprogresos kaj atingos statuson de kultura lingvo, kiu intereso parton de la popolo sed neniam reatingos la nivelon de «utila» lingvo. Jam preskaŭ malaperis la malamo al la lingvo, sed oni konsideras ĝin kiel kulturen interesan fakton. Certe ĝi neniam malaperos.

Foje mi aŭdis, ke vi verkis libron en la okcitana pri la ukraina afero. Ĉu vi povas aldoni iun klarigon pri tiu verko?

Fakte mi verkis en la okcitana romanon, kiu nomiĝas «*Ucraina*». Ĝi rakontas pri brita ĵurnalisto, kiu vojaĝas al Ukrainio dum la jaro 1920. La temo estas sufiĉe malkutima por la okcitana literaturo, kaj mi ricevis premion pro tio. ■

Mallonge pri Okcitanio/ Gaskonio

- **Monto:** Kompreneble la montaro de Gaskonio estas la Pireneoj.
- **Rivero:** Certe la rivero estas Garono, kiu fluas el la Valo de Aran ĝis la Oceano.
- **Urbo:** Tuluzo. Mi la lastajn jarojn malkovris multajn specifajn detalojn pri ĝi.
- **Vorto en la gaskona:** «*Capdèth*», kiu venas el «eta hundo» kaj iĝis la nomo de la dua infano de la familio. Ĝi evoluis en la angla al «*caddy*» («akompananto en golfado»).
- **Menciinda persono en la historio de Gaskonio/ Okcitanio:** *Paul Sabatier*, tuluzo kemiisto nobelpremiito en 1912.
- **Verkisto:** *Bernard Manciet* (1923-2007). Lia stilo estis unika.
- **Libro:** *La Cançon de la Crotzada* pri la krucmilito kontraŭ la katara religio (1209-12).
- **Kantisto aŭ muzikgrupo:** *Nadau*. Kelkaj el iliaj kantoj iĝis himnoj, kiel «*L'Imortèla*» (la senmorta floro).
- **Kanto:** «*Se canta*» [se'kanto]. Ĝi fariĝis himno de la tuta lando, de Gaskonio al la italaj valoj.

Ni petis al *Jomo*, ke li proponu kanton, kiun li interpretis en la gaskona, kaj li elektis *Sonque la votz* (Nur la voĉo). Klakante jenan ligilon legantoj povos ĝui ĝin. (Eĉ se vi tajpas sur gugla serĉilo «*sonque la votz*» povas esti sufiĉe). <https://www.youtube.com/watch?v=1ZsLquyKrbE>

Sylvia Tkac

Urtzi Urrutikoetxea

El la eŭska ĵurnalo *Gaur8*,
Surbaze de traduko farita de *DeepL.com* (senpaga versio)

«Gravas transdoni tiun konscion,
ke la ĉeesto de la lingvo
en la klasĉambro estas esenca,
ni devas instrui legi la lingvon,
matematikon, kantojn
en la *anindilyakwa*»

Per tiu ĉi raporto de *Urtzi Urrutikoetxea* por la revuo *7K*, ni vojaĝas al norda Aŭstralio, proksime al la urbo *Darwin* por konatiĝi kun la ege malgranda etno *Warnindhilyakwa*, kiu nombras ĉirkaŭ 1.500 membrojn. Tie la lukto por la kulturo kaj la lingvo kunfandiĝas kun strebo por atingi pli bonajn vivkondiĉojn rilate al sano, justico kaj edukistemo. *Sylvia Tkac* kaj *Lauren Campbell* responde al la demandoj de la ĵurnalisto prezentas al ni la kernon kaj konturojn de tiu agado, kaj emfazas la gravan rolon de tradukistoj.

Sylvia Tkac

Urtzi Urrutikoetxea-
Kion vi povas diri al ni pri
via lingvo kaj via popolo?

Sylvia Tkac: La lingvo *Anindilyakwa* estas izolita, niaj triboj ne estas kontinentaj, sed insulaj, pro tiu fakto ĝi havas nenian rilaton kun iu ajn alia. Kelkaj triboj vivas sur la kontinento, kiuj estas parencaj al la aborigena popolo *Nunggubuyu*, kies lingvo nomiĝas *Wupui*, sed temas pri tute malsamaj lingvoj. Por eviti inceston, ni ĉiam geedziĝas ekster nia klano, eĉ kun homoj de la kontinento, sed ni havas tute apartajn lingvojn.

Sylvia Tkac estas indiĝena virino el norda Aŭstralio. Ŝi venis en Eŭskion kun *Lauren Campbell*, kunlaborantino kiu deĵoras pri la trejnado kaj akreditado de aborigenaj interpretistoj, laŭ invito de la asocio *Garabide*, kun la celo lerni pri la eŭska sperto en lingva

revigliĝo ene de la programo *Aditu*, kiun *Garabide* organizas jam de kelkaj jaroj por trejni lingvajn aktivulojn.

La lingvo *Anindilyakwa* estas parolata sur du insuloj en la tropika nordo de Aŭstralio. Male al multaj aliaj indiĝenaj lingvoj, tiu -ĉi lingvo estas tre viva en komunumo de 1500 homoj.

Lauren Campbell

U. U.: Kiel vi komprenas unu la alian? Ĉu vi estas dulingvuloj en ambaŭ komunumoj?

S.T.: Jes, plej multaj homoj estas dulingvaj. Sed ankaŭ ekzistas, kiuj scipovas nur unu lingvon. Dependas de tio, kie infanoj kreskas. Fakte, se vi parolas al via patrino en *Nunggubuyu*, vi parolas *Wupui*; ankaŭ mia patrino parolas *Wupui*, sed mia avo estis parolanto de *Anindilyakwa*, do mia patrino parolas ambaŭ lingvojn. Ankaŭ mi komprenas *Wupui*, sed mi parolas *Anindilyakwa*, ĉar tiun mi uzas ĉiutage en mia komunumo. Dependas de la tribo, en kiun iu persono edziĝas. Infanoj estas dulingvaj.

Ni parolas *Anindilyakwe* ĉiutage. Ni eble parolas angle ĉe la laboro, sed kiam ni estas hejme aŭ butike, ni parolas *Anindilyakwa*. Ni vidas unu la alian sur la strato kaj la konversacio okazas en la lingvo de la patro aŭ de la patrino.

“Vi devas reiri al la insulo, vi devas lerni vian denaskan lingvon. Gravas lerni vian propran lingvon”

U.U. : Sed via kazo estas malsama.

S.T.: Mi loĝis en la urbo Darwin, kaj mi ĉesis paroli mian lingvon, ĉar en la lernejo oni instruis nur la anglan. Mi lernis bone la anglan en la lernejo. Tiam

mia patro diris al mi:» vi devas reiri al la insulo, vi devas lerni vian denaskan lingvon. Gravas lerni vian propran lingvon “. Mi alvenis 14-jara kaj komencis lerni ĝin. Tiam enradikiĝis en mia cerbo, mia denaska lingvo.

U.U. : Vi rimarkis ion zorgigan pri la lingvo-situacio.

S.T.: Mi maltrankviliĝis, kaj mi fariĝis lingva aktivulo, ĉar mi konstatis, ke la infanoj havis nian lingvon en la lernejo nur ĝis certa aĝo. Ni ne havis mezlernejojn. Do, ni kutimis sendi niajn infanojn en internulejojn, kaj kiam ili revenis, ili ne plu parolis la lingvon kaj hontis pri

ĝi. Mi pensis, ke tio ĉi ŝanĝas la vivmanieron de niaj junuloj, ili ne volas paroli nian lingvon. Tial mi komencis fari malgrandajn projektojn kaj diri al la homoj de nia komunumo, ke estas tre grave paroli nian lingvon; ni devas paroli ĝin hejme, ni devas paroli nian lingvon al la junuloj, kiam ili revenas el internulejo. Se oni ne havas lingvon, oni perdos sian identecon.

U.U. : Kaj ĉu tio efikis?

S. T.: Jes. La infanoj revenadis parolante la anglan, sed poste, iom post iom, afero ekrenversiĝis. Miaj du genepoj pasigis en Darwin iom da tempo. Ili multe parolis la anglan, sed nun, en la komunumo, ili sufiĉe bone parolas la *anindilyakvan*. Kial? Ĉar ili havas kunparolantojn en la *anindilyakwa* ĉirkaŭ si. Mi diris al iliaj gepatroj, ke ili enskribigu la filojn en lernejon, kie la angla estas instruata kiel dua lingvo.

Lauren Campbell: Ni travivis kelkajn tre malbonajn tempojn koncerne la politikan gvidadon pri la lingvo. Foje ni eĉ havis Indiĝenajn Ministrojn de la Lando, kiuj partoprenis tiun malĝustan agadon. Foje ĉio simple devenas de misinformado. Ekzemple, enradikiĝis la forta kredo, ke infanoj bezonas la anglan por fariĝi profesiuloj kaj trovi laboron en Aŭstralio. Kaj tial, tiu celo iĝas la ĉefa prioritato de la eduksistemo; tiusence ekzistas iu netaŭga normo aŭ praktiko kiu certigas, ke la unuaj kvar lernejoj estas instruataj en la angla.

U.U.: Ĉu tiu politiko ankoraŭ validas hodiaŭ?

S. T.: Ni ofte okazigis tendarojn en la pasinteco, ni forprenis infanojn el la urbo en la kamparon, por ke ili lernu pri sia lando, tero, kaj historio. Ni aranĝis ankaŭ praktikojn pri ĉasado, rikolto ktp. Montriĝis tre stimule, ke instruistoj kaj helpantoj ege vikle partoprenis tiujn tendarojn, sed ni konstatis la bezonon, ke la lingvo ĉeestu ankaŭ en

la klasĉambro, ke ni devas instrui legi la lingvon, matematikon, kantojn en la *anindilyakwa*.

L. C.: La lukto por la dulingvaj lernejoj estis granda; la surloka eduka komunumo disvolvis siajn strukturojn, rimedojn, programojn ktp., sed ili trovis problemojn kun la ŝtataj edukaj staboj. Multaj fakuloj, lingvistoj kaj edukistoj klopodis vidigi la avantaĝojn eduki en la gepatra lingvo. En la lastaj jaroj kreigis pli bona etoso inter la registaro kaj la aborigenaj organizoj por la vigligo de la gepatraj lingvoj.

La resanigaj centroj
havas ligon al la tero
kaj kulturo,
same kiel
la komunumaj
tribunaloj, kiuj
estis starigitaj
en la justica fako

U.U. : Sed ĉu vi pensas, ke la fokuso estas sur la lingvo nuntempe eĉ en aŭstraliaj oficejoj kaj inter komunumaj gvidantoj?

S. T.: Kiam mi laboris ĉe la Lingva Centro, ni petadis la indiĝenajn instruajn asistantojn en lernejoj veni al ni por lerni legi kaj skribi en ilia propra lingvo. Tiel ili povus instrui tiujn lingvojn en lernejoj. Sed respondeculoj ĉesigis tiun planon. La lingvaj oficistoj de la Komitato pri Lingvo kaj Edukado devus kunsidi kaj diri: kion ni faros

koncerne la lingvajn lernejojn? Ni ne havis tiun rimedon dum longa tempo, kaj ni ankaŭ bezonas lernejon por havigi mezlernejan edukadon antaŭ ol junuloj iras al universitato.

L. C.: Aliflanke alte rolas afero pri solvoj kaj kuraciloj celante la ĉefajn problemojn de kelkaj membroj de la komunumoj. La resanigaj centroj havas ligon al la tero kaj kulturo, same kiel la komunumaj tribunaloj, kiuj estis starigitaj en la justica fako.

S. T.: Ni starigis la centrojn sur la insulo mem, por ke neniu estu sendita al la rehabilita centro en Darwin. Ili fuĝus de tie, ebriiĝus senmezure, uzus drogojn. Ankaŭ sur la insulo atingeblas alkoholo kaj drogoj, sed ĝi estas pli bona medio por resaniĝo. Ni sendas tiujn homojn al la kamparo, kaj oni ne enfermas ilin. Ni havigas al ili bonegajn programojn pri alkoholo, mariĥuano kaj hejma perforto.

U.U.: Sylvia, vi transiris de instruado al tradukado kaj interpretado. Ĉu tiu decido ligiĝis al tio?

S. T.: Kompreneble, ni ĉiuj vidis tiun mankon kiel interpretistoj. Mi scias, ke tradukado estas tre grava por la revigliĝo de lingvo, kaj tiurilate lernejoj kaj amaskomunikiloj havas longdaŭran kontribuon por fari. La tasko de la interpretisto estas grava ĉi tie kaj nun, sed ĝi gravas ankaŭ por la pluvivado kaj revigliĝo de la lingvo.

L. C.: Jes, kompreneble. Labori kun interpretistoj estas mirinde, ĉar oni laboras kun homoj, kiuj estas dulingvaj kaj dukulturaj. Ĉiutage ili praktikas la farendaĵojn de sia lingva kariero; ili iras al malsama laboro ĉiutage. Ili laboras kun diversaj profesiuloj kaj devas adapti sian lingvaĵon al ĉi tiuj novaj konceptoj ĉiutage. Ili havas veran riĉecon, kaj majstre regas la lingvon. Por mi, estas tre grave subteni interpretistojn je ĉi tiu nivelo, por certigi, ke ili serioze traktas ĉi tiun laboron.

Aŭstraliaj indiĝenaj interpretistoj preskaŭ ĉiutage havas vivŝanĝajn, alt-riskajn konversaciojn en tre malfacilaj situacioj. Ili laboras en policaj stacioj, hospitaloj, tribunaloj, kun malliberejaj oficistoj, kun oficistoj de socia sekureco. Ekzemple en kelkaj konversacioj ili devas decidi ĉu forpreni aŭ redoni infanojn al familioj. Do, en ĉiuj ĉi situacioj, interpretistoj estas esencaj por siaj lingvaj komunumoj, ĉar ili estas la pordego al bezonataj servoj. Ili devas alfronti momentojn de granda streĉo, kaj graveco, momentojn de granda politika ŝargo kaj potenca malekvilibro. Tio postulas grandan forton kaj subtenon de la komunumo. Ili devas paŝi inter du mondoj.

Nuntempe oni pene deĵoras por malgrandigi la breĉon inter indiĝenaj kaj neindiĝenaj aŭstralianoj

U.U.: Vi, Sylvia, paŝas tiun vojon inter tiuj du mondoj. Ĝi estas konstanta laboro de pontokonstruado inter okcidenteca sistemo kaj la indiĝena mondkoncepto de via popolo.

S. T.: Temas ĝuste pri homaj rajtoj. La membroj de la komunumoj rajtas kompreni la juran aŭ medicinan sistemon, kompreni la konceptojn en kolonia lingvo, kaj ili ofte ne komprenas tiujn

konceptojn. Ili ankaŭ havas malfacilaĵojn kompreni kio okazas al ili. Tiuj homoj havas la juran rajton je interpretisto. Advokato devas laŭleĝe reprezenti ilin kaj ili devas havi apude interpretiston por traduki precize tion, kio estis dirita, por ke ili povu kompreni la konceptojn. Foje, ni devas fari kuntekstan interpretadon por helpi ilin kompreni, kio okazas en tiu situacio. Ege gravas, esence, ke la ĝusta mesaĝo estu ricevita.

La interpretada servo por aborigenoj diligente laboras. Ni pasigis du jarojn kreante glosaron pri sano, kaj ni kunportas ĝin ĉiutage. Ni konsultas ĝin se ni blokiĝas kaj diras: "Bone, kio estas tio? Ili bezonas operacion? Apendicito!>". Ni ankaŭ havas norman juran vortaron kaj mi aŭdis, ke ĝi baldaŭ estos ĝisdatigita, do ni kunportas ĉi tiujn malgrandajn rimedojn, jes, kaj tio estas vere taŭga por ni. Mi ne certas, ĉu aliaj servoj por interpretado en Aŭstralio agas sammaniere, sed ni certe disponas niajn rimedojn. Kaj tiam estas *Lauren* apud ni: '*Lauren*, mi klarigas al civitano la eblecon de kaŭcio aŭ kondiĉa liberigo. Ĉu vi povas helpi nin?'. La interpretaj servoj estas ege bezonataj por havi certecon en kelkaj situacioj.

L. C.: Nuntempe oni pene deĵoras por malgrandigi la breĉon inter indiĝenaj kaj neindiĝenaj aŭstralianoj. Estas multaj problemoj: iniciatoj en la san-sistemo, leĝaj iniciatoj ... Ankaŭ edukado gravas, ĉar indiĝenaj lernejoj fine havas tre malaltan eduknivelon. Do, ni ankoraŭ havas longan vojon antaŭ ni tiurilate. Kiel diras Sylvia, homoj kutime parolas pri familio, futbalo kaj fiŝkaptado. Se oni parolas kun la polico, oni devas pritrakti pli kompleksajn konceptojn, kaj ofte tie homoj baraktas. Do, ni bezonos interpretistojn dum longa tempo. Eble ne en ĉiu lingva grupo, sed la *anindilyakwa* certe bezonos ilin dum longa tempo.

S. T.: Mi rimarkis, ke homoj, kiuj ne finis la lernejan studadon, aŭ kiuj ne tre ofte vizitis lernejon, precipe junuloj, ĉiam bezonos interpretistojn, ĉar ili ne komprenas tiun koncepton, ke ili havas laŭleĝan rajton diri nenion al la polico; ili ne komprenas tion kaj ĉion rakontas

al la polico. Tial interpretisto estas bezonata por malpli trejnitaj homoj.

L. C.: Multaj lingvoj estis perditaj, kaj nun oni revigligas ilin. Oni celas vekigi dormantajn lingvojn sur la sudaj kaj orientaj marbordoj, ankaŭ en la urboj. Ĉi tiuj lingvoj ne havas interpretistojn, sed multe da lingva laboro jam fariĝis, granda klopodo por revigligo, grava parto de ĝi ligita al plenkreskula edukado. En la *Torresa Markolo* loĝantoj parolas la *Torresan Kreolan* aŭ *Yumplatok*. Oni ankaŭ parolas la tradiciajn lingvojn, sed malpli intense. Certe okazas malkresko, ekzistas zorgo, kaj oni efektivigas veran strebon por subteni ilin. Ni atendas, ke petoj pri interpretado pliiĝos.

S. T.: Tradukendaĵoj povas temi pri ciklono alproksimiĝanta al la insulo, aŭ pri iu ajn alia urĝaĵo. Foje mi povas fari tion, aŭ pli simplaj mesaĝoj povas esti transdonitaj de interpretistoj je pli malalta nivelo. Temas pri mesaĝoj por la komunumo, do la membroj de la komunumo povas aŭdi ilin en sia unua lingvo. Aliflanke, ni menciis, kiel ŝtopi la breĉon; se ni havus lernejojn en niaj lingvoj, se ni pridisponus niajn proprajn universitatojn, tio ŝtopus la breĉon. Ni havus niajn kuracistojn, niajn instruistojn kaj niajn advokatojn. Ni havus ĉion.

U.U.: Kiuj estas la malfacilaĵoj pri la akiro de instruado, ekzemple, en via lingvo?

L. C.: La malfacilaĵo estas komenci la procezon. Malfacilaj aferoj multas en la komunumo: homoj sen bazaj necesajoj, domoj kun tro da loĝantoj, familioj kiuj ne povas permesi al si aĉeti manĝaĵon en la butikoj, intergeneracia traŭmato... Ariĝas la konsekvencoj el ĉio-ĉi. Aldone, kompreneble, por havi dulingvan lernejon, oni bezonas dulingvajn instruistojn.

S. T.: Ĝuste. Kaj niaj instruistoj bezonas esti taŭge trejnitaj por esti la plej bonaj instruistoj kaj tio estas tre multekosta nuntempe. ■

Per poemoj de bunte bela vento

Rafael Blanco Arbe

Per tiu ĉi artikolo ni komencas sekcion en *Etnismo*, kies celo estas prezenti poemon verkitan en malpliigita lingvo. Tra la mondo multas lingvoj, kies literaturo kaj aŭtoroj estas preskaŭ nekonataj por la internacia granda publiko. Ni faras el ĉi tiuj paĝoj etan strebon por diskonigi verkojn kaj verkistojn de tiuj marĝenigitaj kulturoj. Per la suba poemo hodiaŭ ni vojaĝos al sudorienta indiĝena Kanado kaj iomete konatiĝos kun la mikmaka poezio.

La mikmaka popolo

La mikmaka popolo ricevis la nomojn *L'nuk* kaj *Surike*. Ili loĝas de multaj jarcentoj en Nov-ŝotlando, Nov-Brunsviko kaj apud la kebeka enfluejo de la rivero Sankta Laŭrenco. Diasporo de mikmakoj troviĝas en urboj kiel *Bostono*. Entute ili nombras iom pli ol 20.000 membrojn, el kiuj ĉ. 10.000 kapablas paroli la

mikmakan, lingvon apartenantan al la orienta branĉo de la algonkenlingvaro.

La teritorioj kie prae loĝis la mikmakoj estis Kespukwitk, Sikepnékatik, Eskíkewaq, Unamákik, Piktuk aqq Epekwtik, Sikniktewaq kaj Kespékewaq. Tamen ekde la 16-a jarcento tiuj loĝregionoj malpligrandiĝis kiel loĝareo de la mikmakoj pro la invado kaj militoj fare de la franca kaj brita imperioj.

Jezuitoj konvertis grandan parton de la mikmakoj al katolikismo. Tradicie la mikmaka estis nomada popolo, kiu pasigis vintaron en la interno de la kontinento, kaj someron apud marbordo, Nuntempe ili loĝas konstante ĉe la marbordo kaj laboras ĉefe pri fiŝkaptado, ligno-ekspluata industrio kaj ekologia turismo.

Inter aliaj menciindaj mikmakoj de la 20. kaj 21. jarcentoj ni povas listigi jenajn:

La mikmaka verkistino *Rita Joe* longe vivis en la insulo *Eskisoqnik* kie ŝi deĵoris kiel instruisto, komponis kantojn kaj agis kiel artisto kaj poeto. Ŝi ekiris sian beletran vojon en la sesdekaj jaroj per publikigo de poemoj en 1978.

la artistinon *Ursula Johnson*, la aktorinon *Candy Palmater*, la kantiston kaj komponiston *Morgan Toney*, la scenariston kaj filmreĝisoron *Jeff Barnaby*, la aktivulinon pri rajtoj de la indiĝenoj *Anna Mae* kaj la verkistinon kaj artistinon *Gail Tremblay*.

Rita Joe, voĉo de la mikmaka beletro

La mikmaka verkistino *Rita Joe* naskiĝis en *We'koqma'q*, Kabo Breton/Novskotlando, Kanado en 1932. Ŝi tre frue iĝis orfa kaj kreskis en sia ampleksa familio ĝis restado en la internulejo por indiĝenoj en *Shubenacadie*. Ŝi komencis labori en socia prizorgado en *Halifax* kaj *Boston*. Ŝi edziniĝis, naskis ok gefilojn kaj adoptis du. *Joe* longe vivis en la insulo *Eskisqnik* kie ŝi deĵoris kiel instruisto, komponis kantojn kaj agis kiel artisto kaj poeto. Ŝi ekiris sian beletran vojon en la sesdekaj jaroj per publikigo de poemoj en 1978.

Rita Joe ricevis premiojn kaj agnoskojn en Kanado, kiel la nacian meritan premion por la indiĝenoj el Kanado.

Joe verkis en la mikmaka kaj en la angla, kaj esprimis sin per facila kaj komprenebla skribmaniero. Ŝiaj poemoj temas pri propraj travivaĵoj: indiĝena identeco, tradicioj kaj pensmaniero de la mikmakoj, rasismo de la kanada socio.

Rita Joe forpasis en 2007. ■

14a poemo

Kiknu na ula maqmikew
Ta'n asoqmisk wju'sn kmtnji'jl
Aq wastewik maqmikew
Aq tekik wju'sn.

Kesatm na telite'tm L'nueymk,
Paqlite'tm, mu kelninukw koqoey;
Aq ankamkik kloqoej
Wejkwakitmui'tij klusuaqn.
Nemitaq ekel na tepknuset tekik wsiskw
Elapekismatl wta'piml samqwan-iktuk.

Teli-ankamkuk
Nkutey nike' kinu tepknuset
Wej-wskwijnuulti'kw,
Pawikuti'kw,
Tuijw keska'ykw, tuijw apaji-ne'ita'ykw
Kutey nike' mu pessipketenukek
iapijweyey.

Mimajuaqnminu siawiaq
Mi'soqo kikisu'a'ti'kw aq nestuo'lti'kw.
Na nuku' kaqiaq.
Mu na nuku'eimukkw,
Pasik naqtimu'k
L'nu' qamiksuti ta'n mu nepknukw.

Nia hejmo estas tiu ĉi lando
La montetoj balaataj de l'vento
La neĝo sur la kampoj
La frosta aero

Al mi plaĉas pensi pri nia praa vivmaniero
speciala, libera
kaj rigardi la stelojn
kiuj sendas al ni glaciajn mesaĝojn
Miaj okuloj vidas la fridan vizaĝon de la luno
Ĝi jetas sian rigardon sur la golfeton

Ŝajnas ke ni estas kiel la luno,
ni naskiĝas
kaj iom post iom kreskas.
Poste ni malaperas kaj ree aperas
en cirklo porĉiama.

Niaj vivoj pluiras
ĝis ni iĝas maljunaj kaj saĝaj.
Kaj finiĝas.

Ni ne plu restas
sed ni postlasas

heredaĵon ne forpasontan

Fonto: <https://siwarmayu.com/es/poemas-de-we-are-the-dreamers-recent-and-early-poetry-por-rita-joe/>

Euskara gara (ni estas la eŭska lingvo)

Xabi Rico Iturriotz

Okazis la 24-a Korrika, stafet- kurado favore al la eŭska lingvo

Kiel ĉiun duan jaron, iris tra Eŭskio la 24-a popola aranĝo *Korrika* (kurante), nekonkursaj kaj senpaŭza kurado kiu trapasas tutan Eŭskion en 11 tagoj kaj noktoj. Ĉi jare ĝi okazis ekde la 19-a ĝis la 29-a de marto. 3436 foje oni transdonis manenmanen la stafet-bastoneton kiu simbolas la kuradon kaj ĝian celon ekde la vilaĝo

Atharratze (Atharace) en la nord-orienta provinco *Zuberoa* (Subero) ĝis Bilbo, apudmara ĉefurbo de la provinco *Bizkaia* (Biskajo). Kompreneble, kuris ne nur la portantoj de la stafet-bastoneto sed ankaŭ multaj homoj de ĉiuj aĝoj kiuj akompanis ilin. La konkurantoj kiuj tute libere povas eniri kaj forlasi la kuradon povas nombri kelkajn dekojn dum la noktaj horoj aŭ kelkajn centojn aŭ eĉ milojn kiam oni trairas pli grandajn

urbojn aŭ provincajn ĉefurbojn. La slogano de la ĉi-jara *Korrika* estis “*Euskara gara*» (Ni estas la eŭska lingvo)

Celoj kaj funkciado de *Korrika*

En 1980 membroj de AEK (*Alfabetatze Euskalduntze Koordinakundea*, t. e. Kunordiga Organizo por la Legi-

povigo kaj Lernado de la eŭska) konstatas ke la ĵus kreitaj aŭtonomaj instancoj en Eŭskio ne sufiĉe apogis la agadon de AEK. Kiel akiri monon? Alvenis tiam al ili la ideo de *Korrika*. Do, ĉiu homo aŭ organizo kiu portas la stafet-bastoneton devas pagi fiksitajn kvanton da mono al AEK. La portanto estas kutime membro de kultura, loka, politika, kvartala, sporta ktp. organizo. Ene de la stafet-bastoneto enestas, sekreta mesaĝo verkita de gravulo de la eŭska kulturo. La enhavo de tiu mesaĝo restas nekonata ĝis la fino de la festo de *Korrika*.

Antaŭ la kurantoj veturas parto de la organiza skipo en kamioneto, kaj kuraĝigas la partoprenantojn per laŭtparolilo kiu dissendas muzikon, kantojn aŭ frazojn favorajn al la eŭska diratajn

de organizantoj. Tiujn frazojn aŭ sloganojn kutime ripetas gaje la kurantoj.

Malantaŭ *Korrika* iras plia kamioneto kiu ebligas anstataŭigon de la deĵorantoj kiuj laŭvice laboras en organizaj taskoj. Entute estas du teamoj po 11 homoj.

Kiaj estas la sentoj de la partoprenantoj? Kiom da partoprenas kutime?

Antaŭ la alveno de la *Korrika*-karavano, same kiel dum kaj post ĝia trapaso kreiĝas ofte festa etoso. Povas okazi koncertoj, kunkantado aŭ aliaj kulturaj eventoj. Dum la kunkurado trafas la partoprenantojn multaj emocioj: ĝojo,

sento de aparteno al grupo, plifortigo de la graveco de la ĉiutaga uzado de la eŭska ktp. Ekzistas pluraj studoj kaj tezoj pri tio.

Partoprenanto komentis: » Ĉi tio estas emocia cunamo ». Alia, montrante foton de sia grupo de kurantoj: » Ekde la eta bebo *Udax* kiu venis al la mondo en tiu-ĉi 2026 ĝis *Mari Karmen* kiu ĵus iĝis 84-jara, ni estas la eŭska lingvo, ni estas la eŭsklingvemuloj ».

Estas preskaŭ neeble kalkuli kiom da homoj partoprenas en la *Korrika*, sed certe temas pri centoj da miloj. Novaĵo de la lastaj okazigoj de *Korrika* estas ke oni povas spekti rekte tiun eventon tage aŭ nokte per televido, komputilo aŭ poŝtelefono.

Korrika tra la mondo

En dekoj da grandaj urboj tra la mondo kie ekzistas eŭskaj kulturaj societoj, oni organizis *Korrika*-kuradojn kaj -festojn, ekzemple en Parizo, Melburno/Narm, Bostono, Madrido, Havano, Ĝakarto, Londono, Sidnejo, Bonaero, Barcelono, Tokio, La Plata inter multaj aliaj.

Parencaj kuradoj tra la mondo

Inspirate de *Korrika* aliaj minoritataj lingvaj komunumoj organizas similajn kunkuradojn, ekzemple, *Sprochrenner* (alzaca), *Lefkanton* (mapuĉa), *Rith* (irlandgaela), *Correlingua* (galega), *Currelingua* (korsika) aŭ *Ras yr laith* (kimra).

Ĉi-jare inter la 19-a de aprilo kaj la 5-a de majo okazis *Correllengua* favore al la kataluna, ekde la 19-a de aprilo ĝis la 5-a de majo, *La Passem!* favore al la okcitana kaj *Ar Redadeg* por la bretona inter la 9-a kaj la 16-a de majo.

Estas vero ke la nuntempaj eŭskaj instancoj ekonomie pli apogas la lernadon de la eŭska, sed *Korrika* estas plue bezonata. ■

LA RETBUTIKO DE KEA

Trovu librojn, revuojn, diskojn kaj aliajn varojn kaj servojn proponataj de Kataluna Esperanto-Asocio

<https://butik.esperanto.cat>

Dum 2026, profitu 5%-an rabaton en ĉiuj varoj per kupon-kodo ETNISMO26

ESPERANTO* CAT
*Associació Catalana d'Esperanto/Kataluna Esperanto-Asocio

Financa bilanco 2025

Xabi Rico Iturriotz

Kredita saldo je 21/12/2024: 5586,68 eŭroj.

Enspezoj: vendoj kaj donacoj: 249. Kotizoj: 1755. Enspezoj entute: **2004**.

Elspezoj: Faka Asocio UEA: 44. **Etnismo** numero 116, presado kaj sendado: 437,30.

Salon-mendo UK: 45. Elspezoj entute: **526,30**.

Bilanco: +1477,70.

Kredita saldo je 31/12/25: +7.064,38

Komentoj pri la bilanco de 2025 kaj aldonaj rimarkoj

La kredita saldo fine de 2025 pliĝas je + 1477,70 €, sed oni devas atenti, ke la elspezoj pro presado kaj sendado de la n-ro 116 de **Etnismo** 575,15 € estis debetitaj de nia konto ikel-y komence de 2026.

Ni iom vendis en la UK en Brno kaj kelkaj homoj iĝis ikelanoj. Tamen la kvanto de ikelanoj ne ŝanĝiĝas rilate al la pasinta jaro, ĉar okazis kelkaj malaliĝoj. Ni estas 64 membroj.

La plejmulto de la ikelanoj pagis la jaran kotizon kaj ni ricevis kelkajn donacojn. Ĉi-jare pluraj homoj ankoraŭ ne pagis la kotizon. Do, ni avertos pri tio al la koncernatoj en la venonta numero de **Etnismo**.

En oktobro mi iros al la Kataluna Kongreso. Mi aranĝos budon kaj esperas iom vendi kaj atingi novajn ikelanojn. ■

Bihar (morgaŭ)

Internacia kongreso en Eŭskio pri revigligo de malpliigitaj lingvoj

De la 23-a ĝis la 26-a de septembro 2026 okazos en Eŭskio (Bilbao, Irun kaj Hendajo) internacia kongreso kun la temo *Hizkuntzetatik jalgitzen ari den mundua* (La mondo kiu ekestas el la lingvoj).

Tiun grandan eventon organizas eŭskaj asocioj *Garabide*, *Plazara*, *Soziolinguistika Klusterra* kaj *Taupa*. Helpantaj organizoj estas *Endangered Languages Project*, *First Peoples' Cultural Council*,

Higa, *Linguapax*, *EHU* (Publika Universitato de Eŭskio) kaj *Unesko*.

Dum la preparlaboroj en 2025 oni analizis spertojn en 70 lingvokomunumoj kaj verkis dosieron kiu enhavas novajn kaj inspirajn dokumentojn koncerne la revigligon de la minoritataj lingvoj.

22 lingvoaktivuloj kaj fakuloj el la tuta mondo partoprenas la konsilan komisionon, inter ili *Albert Badosa* (Katalunio), *Alexandra Philbin* (Irlando),

Danika Vickers (Kanado), *Mustapha El Adak* (amazirto el Maroko), *Ernst Djeride* (Haitio), *Kekoa Harman* (Havajo), *Elvis Bolivar Túquerres* (keĉuo el Ekvatoro) aŭ *Rahera Cowie* (maorio).

Aliĝi estas senpage pere de la retpaĝo bihar.eus. Tie troveblas la praktikaj informoj pri tiu interesveka kongreso. La enhavo de la retpaĝo legeblas en la eŭska, franca, hispana kaj angla lingvoj.

<https://bihar.eus> ■

Fariĝu membro de IKEL

Valorigu la liberecon kaj la diversecon,
aliĝu al la Internacia Komitato por Etnaj Liberecoj
kaj ricevu **Etnismon** senpage

www.etnismo.org